

**Ustawa o ochronie Znak
Polski Walczącej. Komentarz.
Granice prawne gospodarczego
i niekomercyjnego wykorzystania
Znak Polski Walczącej**

Przejdź do produktu na **ksiegarnia.beck.pl**

Rozdział I. Opis symbolu, określenie dobra podlegającego ochronie oraz możliwość wykorzystania

Art. 1 OchrZPWU

1. Znak Polski Walczącej, będący symbolem walki polskiego narodu z niemieckim agresorem i okupantem podczas II wojny światowej, stanowi dobro ogólnonarodowe i podlega ochronie należytej historycznej spuściznie Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Znakiem Polski Walczącej jest symbol w kształcie kotwicy składającej się z połączonych ze sobą liter „P” i „W”, w taki sposób, że litera „P” umieszczona jest nad środkiem litery „W”.

§ 1. Wprowadzenie do art. 1 OchrZPWU

Ustawodawca na mocy przepisów OchrZPWU objął ochroną Znak Polski Walczącej (ZPW) będący symbolem walki polskiego narodu z niemieckim agresorem i okupantem podczas II wojny światowej. W niniejszym rozdziale zostanie poruszona kwestia wyglądu ZPW. Następnie zostanie omówiona jego relacja w stosunku do symboli narodowych oraz symboli państwowych. Znak Polski Walczącej będzie również opisany w odniesieniu do definicji polskiego narodu i jego walki z okupantem podczas II wojny światowej. Dalej rozważania będą dotyczyć znaczenia terminu „dobro ogólnonarodowe” i jego korelacji z konstytucyjnym terminem „dobro wspólne”. Szczegółowo zostanie opisana także możliwość zastosowania przepisów kilku innych aktów prawnych do ochrony ZPW, a także wzajemna zależność terminów „spuścizna historyczna”,

„dziedzictwo narodowe” oraz „dobro wspólne”. Następnie zostanie ukazana swoboda korzystania ze ZPW z uwzględnieniem jego wykorzystania przez wybrane instytucje publiczne oraz niepubliczne. Zostanie także omówiona możliwość rejestracji ZPW jako znaku towarowego. Dopełnieniem tej części komentarza będą rozważania dot. wygaśnięcia autorskich praw majątkowych do ZPW.

§ 2. Opis symbolu, dobro podlegające ochronie i możliwość wykorzystania

I. Wygląd Znak Polski Walczącej

Brak jest jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, kto jest autorem ZPW. Przyjmuje się, iż dzieło przedstawiające symbol ZPW, które następnie stało się symbolem Armii Krajowej, powstało w ramach konkursu ogłoszonego przez jury, wywodzące się z członków Komisji Informacji i Propagandy Okręgu Warszawa AK, na stworzenie konspiracyjnego znaku Polski Walczącej. Ostatecznie zwyciężyła „Kotwica”, a 16.4.1942 r. w Biuletynie Informacyjnym AK opublikowano komunikat, w którym nawoływano do rozpowszechniania „Kotwicy” jako znaku nadziei i niezawodności, a także tego, że Polska Walcząca żyje i czuwa¹. „Kotwica” przeciwstawiała się też zniechędzonej hitlerowskiej swastyce oraz niosła przesłanie walki i wyzwolenia². Symbol ten stanowił „alegorię silnego, trwałego zakorzenienia w wartościach moralnych i tradycjach niepodległościowych. Przedstawianie znaku dawało nadzieję i krzepiło serca”³.

„Kotwica” szybko stała się podstawowym symbolem graficznym całego Polskiego Państwa Podziemnego. Symbol ten nabrał też charakteru oficjalnego, gdyż umieszczanie go na zdobycznym sprzęcie niemieckim w czasie Powstania Warszawskiego określało status własnościowy pojaz-

¹ A. Gładkowski, Kotwica, s. 13–17; A. Gładkowski, Symbol, s. 28–39; Kotwica, „Biuletyn Informacyjny”, R. 42, Nr 15 (119), s. 7–8.

² S. Kuczyński, Znaki walki, w: S. Kuczyński (red.), *Heraldyka Polska*, s. 19.

³ <https://www.1944.pl/artukul/jak-powstala-kotwica-slynnny-symbol-p,4633.html>, dostęp: 19.5.2026 r.

dów i broni służących Powstańcom Warszawskim. Dodatkowo Komendant AK, gen. *Stefan Rowecki* ps. „Grot”, wydał rozkazy o upowszechnianiu „Kotwicy” jako symbolu sabotażu i dywersji AK. W rozkazach z 18.2.1943 r. i 13.3.1943 r. nakazywał, aby akcje przeprowadzane przez AK były sygnowane tym właśnie znakiem⁴.

Ustawodawca w przepisach OchrZPWU nie określił wzoru graficznego ZPW, nie nawiązał też wprost do dzieła „Kotwica”, który wygrał ww. konkurs na znak Polski Walczącej. Zawarł on natomiast w przepisie art. 1 ust. 2 OchrZPWU opis wyglądu tego symbolu, zgodnie z którym jest to „symbol w kształcie kotwicy składającej się z połączonych ze sobą liter «P» i «W», w taki sposób, że litera «P» umieszczona jest nad środkiem litery «W»”. Ustawodawca nie określił ani kolorystyki, w jakiej ma być przedstawiany ZPW, ani wzoru czcionki, jaka ma być używana do jego przedstawiania, ani też sposobu jego umieszczania. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że OchrZPWU odnosi się do historycznego symbolu wykorzystywanego przez Armię Krajową w okresie II wojny światowej, to powinno to stanowić kontekst interpretacyjny do określenia kształtu kotwicy, a zwłaszcza jej dolnej części. Ta część ZPW wykorzystywanego w ww. okresie swym kształtem zasadniczo odpowiadała wyglądowi tzw. kotwicy admiralicji.

W tym miejscu warto odnieść się do regulacji zawartych w GodłoU. Ustawa ta szczegółowo reguluje m.in. graficzny wzór godła i miejsce jego umieszczania, miejsce umieszczania barw narodowych, sposób podnoszenia i opuszczania flagi państwowej i flagi z godłem, sposób wykonywania hymnu oraz sposób oddawania honorów w czasie jego wykonywania.

Brak jest jednak tego typu regulacji w stosunku do ZPW.

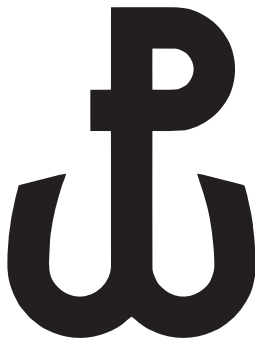
W kontekście powyższego należy przyjąć, iż każde połączenie w ww. sposób liter „P” i „W”, bez względu na kolorystykę, czcionkę, kursywę, tło, na jakim będzie prezentowane itp., będzie stanowić chroniony przepisami OchrZPWU Znak Polski Walczącej.

Jednym z najbardziej rozpowszechnionych współcześnie wariantów ZPW jest ten używany przez Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajo-

⁴ Tamże.

wej z siedzibą w Warszawie (zob. Ryc. 2)⁵, który nawiązuje do tzw. standardu londyńskiego określającego ustandaryzowany sposób prezentacji „Kotwicy”⁶.

Wzór graficzny symbolu



Ryc. 2

A contrario nie stanowi ZPW połączenie liter „P” i „W”, w taki sposób, że litera „P” jest umieszczona nad środkiem litery „W”, o ile takie połączenie nie będzie miało kształtu kotwicy. W użyciu można spotkać się z wieloma znakami graficznymi będącymi połączeniem liter „P” i „W”, w taki sposób, że litera „P” jest umieszczona nad środkiem litery „W”, a niemających kształtu kotwicy. Mało tego, część z nich jest lub była zarejestrowana jako znaki towarowe (zob. Ryc. 3–6)⁷.

⁵ Załącznik Nr 2 do Statutu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, https://armiakrajowa.org.pl/images/Public/Statut_SZZAK_z_dnia_8paздdziernika2022r.pdf, dostęp: 19.5.2026 r.

⁶ A. Gładkowski, *Symbol*, s. 46–47 i 146.

⁷ Ryc. 3 – <https://www.tmdn.org/tmview/#/tmview/detail/DE500000000335570>, dostęp: 2.06.2026 r.; Ryc. 4 – <https://www.tmdn.org/tmview/#/tmview/detail/US500000073611405>, dostęp: 20.5.2026 r.; Ryc. 5 – https://tsdr.uspto.gov/#caseNumber=86765566&caseType=SERIAL_NO&searchType=statusSearch, dostęp: 20.5.2026 r.; Ryc. 6 – <https://register.dpma.de/DPMAregister/marke/register/3020130488261/DE?lang=en>, dostęp: 20.5.2026 r.

Przykłady znaków niebędących ZPW



Ryc. 3



Ryc. 4



Ryc. 5



Ryc. 6

II. Znak Polski Walczącej a symbole narodowe oraz symbole państwowe

Przez pojęcie „symbol” należy rozumieć „postrzegalny zmysłowo odpowiednik pojęcia; przedmiot, osoba, lub zwierzę oznaczające w sposób umowny jakieś pojęcie, czynność, zjawisko itp.”⁸. Symbole narodowe natomiast to znaki przynależne konkretnemu narodowi, które wyróżniają go na tle innych. Przykładami symboli narodowych mogą być flaga, hymn, godło, ale też święta narodowe takie np. jak Narodowe Święto

⁸ E. Sobol (red.), Mały słownik, s. 977.

Niepodległości⁹ czy Święto Narodowe Trzeciego Maja¹⁰, a także mundur wojskowy, tradycje ludowe, legendy, specyficzny ubiór, pomniki, stolica czy granice państwowe¹¹.

Symbole narodowe mają charakter jednoczący dla narodu oraz podkreślający jego niezależność, dumę i chwałę. Są co do zasady powiązane z tradycją i historią danego narodu oraz odwołują się do uczuć patriotycznych, a także stanowią inspirację do działania w imieniu narodowej sprawy. W historycznie trudnych momentach są one tak ważne, że członkowie danego narodu są gotowi do ich obrony nawet z narażeniem własnego życia¹². W nieco innym ujęciu, w odniesieniu do symboli dot. naszej ojczyzny, można uznać, że symbole narodowe to „znaki ustanowione dla upamiętnienia zdarzeń i faktów pozwalających na rozpoznanie polskości przez cudzoziemców, a Polakom – przypomnienia i utrwalenia wiedzy o chlubnej przeszłości”¹³.

Warto w tym miejscu odnotować stanowisko SA w Szczecinie dot. znieważenia flagi państwowej: „Wartością w ramach systemu reguł moralnych, w szczególności polskiego społeczeństwa, są symbole narodowe, stanowiące niejako wyraz tożsamości narodowej oraz historii narodu, oraz związany z nimi szacunek i cześć im oddawana, które stanowią nie tylko obowiązek, ale i prawo każdego obywatela. Są one zatem wspólnym dobrem społeczeństwa jako całości, niejako odpowiednikiem dóbr osobistych jednostki na szczeblu zbiorowości”¹⁴.

Symbole państwowe to „symbole narodowe, które zyskały prawne umocowanie i uregulowanie, przez co wpływają na uzewnętrznienie osobowości prawnej państwa”¹⁵. Jednymi z najistotniejszych funkcji symboli państwowych jest wyróżnienie państwa spośród innych państw, potwier-

⁹ Ustanowione ustawą z 15.2.1989 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Niepodległości, Dz.U. Nr 6, poz. 34.

¹⁰ Ustanowione ustawą z 6.4.1990 r. o przywróceniu Święta Narodowego Trzeciego Maja, Dz.U. Nr 28, poz. 160.

¹¹ G. Elgenius, *Symbols of Nations*, s. 2–5; A. Buszko, Wstęp, w: A. Buszko, R. Mokrzycki (red.), *Polskie symbole*, s. 2.

¹² A. Buszko, Wstęp, w: A. Buszko, R. Mokrzycki (red.), *Polskie symbole*, s. 2.

¹³ M. Borucki, *Polskie symbole narodowe*, s. 7.

¹⁴ Wyr. SA w Szczecinie z 4.7.2013 r., II AKa 114/13, Legalis.

¹⁵ K. Kubuj, w: M. Sajfan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. I, 2016, s. 712.

dzenie jego tożsamości oraz podkreślenie zachowania ciągłości państwowej w odniesieniu do poprzedników prawnych¹⁶ – w przypadku Polski do I i II Rzeczypospolitej.

W polskim porządku prawnym kwestię symboli państwowych reguluje art. 28 Konstytucji. Zgodnie z tym artykułem:

- 1) godłem RP jest wizerunek orła białego w koronie umieszczony w czerwonym polu;
- 2) barwami RP są kolory biały i czerwony;
- 3) hymnem RP jest Mazurek Dąbrowskiego.

Mając na względzie fakt, iż jedynie te trzy symbole zostały wymienione jako symbole RP, to stanowią one katalog zamknięty symboli państwowych. Zmiana tego katalogu wymagałaby więc zmiany obowiązującej Konstytucji¹⁷.

Zgodnie z art. 137 § 1 KK, „Kto publicznie znieważa, niszczy, uszkadza lub usuwa godło, sztandar, chorągiew, banderę, flagę lub inny znak państwowy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”. Rozważenia zatem wymaga kwestia, czy na gruncie ww. przepisu potencjalnie nie można uznać ZPW za „inny znak państwowy”. Autor podziela wyrażony w piśmiennictwie pogląd, zgodnie z którym ZPW nie stanowi „innego znaku państwowego”, w związku z czym nie podlega ochronie na gruncie art. 137 § 1 KK. „W pozostałym zakresie czynności sprawczych art. 137 KK (niszczenie, uszkadzanie, usuwanie) dokonywanie ich w stosunku do Znak Polski Walczącej pozostaje bezkarne. Nie można bowiem uznać, by znak ten stanowił «inny znak państwowy», o którym stanowi art. 137 KK. Innym znakiem państwowym jest jedynie taki znak, który na mocy przepisów powszechnie obowiązujących w państwie jest uznany za symbolizujący państwo. Znak Polski Walczącej nie został uznany przez ustawodawcę za symbolizujący państwo polskie. W przeciwnym razie, zamiast wprowadzać nowe wykroczenie, włączono by go ustawowo w zakres ochrony art. 137 KK. Trudno jednocześnie założyć, by ustawodawca przyjął niższy stopień społecznej szkodliwości czynu polegającego na znieważeniu Znak

¹⁶ M. Wiszowaty, *Symbole państwowe*, s. 31.

¹⁷ P. Sarnecki, w: L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja*, t. I, 2016, s. 649.

Polski Walczącej, w związku z czym ustanowiłby karalność na poziomie wykroczenia, zaś w pozostałym zakresie (usuwania, uszkadzania i niszczenia) uznał taki sam stopień społecznej szkodliwości tych czynności i pozostawił ochronę Znakowi Polski Walczącej przed takimi zachowaniami w art. 137 KK¹⁸.

Już z samego brzmienia art. 1 ust. 1 OchrZPWU, zgodnie z którym „Znak Polski Walczącej, będący symbolem walki polskiego narodu z niemieckim agresorem i okupantem podczas II wojny światowej”, należy uznać, iż ZPW stanowi symbol narodowy. Bez wątpienia „Kotwica” jako jeden z najpowszechniej używanych w okresie II wojny światowej symboli polskiego ruchu oporu, ale też symboli walki i oporu całego społeczeństwa w walce z niemieckim okupantem, bardzo dobrze wpisuje się w przedstawioną wyżej definicję symbolu narodowego. Bez względu jednak na fakt, iż uregulowania dot. ZPW mają rangę ustawową, to nie można uznać, iż ZPW jest symbolem państwowym, katalog zamknięty takich symboli został bowiem określony w art. 28 Konstytucji.

III. Znak Polski Walczącej jako symbol walki polskiego narodu z niemieckim agresorem i okupantem podczas II wojny światowej

Szukając normatywnego znaczenia terminu „naród polski”, należy się odnieść do preambuły oraz do art. 4 Konstytucji, zgodnie z którymi pisany wielkimi literami „Naród Polski” stanowią wszyscy obywatele RP. Termin ten, w takim samym rozumieniu, znajduje się też w art. 104 ust. 1–2, art. 127 ust. 1, art. 130 Konstytucji. Naród polski zatem nie jest oparty na kryterium etnicznym, a na kryterium politycznym, tj. stanowią go osoby, które nie muszą być Polakami, ale muszą mieć obywatelstwo RP. Wydaje się, iż przyjęcie takiego rozwiązania miało na celu podkreślenie, że

¹⁸ J. Kulesza, w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny, t. II, 2023, s. 171–172. Istnieje stanowisko odmienne, niepodzielane przez autora, zgodnie z którym Znak Polski Walczącej należy uznać za znak państwowy, jest to bowiem znak symbolizujący określone ideały państwowe, którego ochrona została usankcjonowana w przepisach prawa powszechnie obowiązującego, zob. B. Kędzierski, Publiczne znieważenie, s. 41–45.

Polska jest ojczyzną dla wszystkich obywateli, niezależnie od ich narodowości, religii czy też od przekonań światopoglądowych¹⁹. Akceptację dla tego poglądu wyraził TK, stwierdzając, iż „Trybunał Konstytucyjny w pełni podziela pogląd, że Konstytucja posługuje się pojęciem Narodu w sensie politycznym, a nie etnicznym i w rozumieniu norm konstytucyjnych, u podstaw których legło sformułowanie preambuły do Konstytucji stwierdzające «my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej», pojęcie Naród określa wspólnotę, którą tworzą obywatele Rzeczypospolitej”²⁰.

Celem uzupełnienia należy wspomnieć, iż Konstytucja w jednym miejscu, a mianowicie w art. 6 ust. 1, posługuje się terminem „naród polski” (pisany małymi literami) w znaczeniu etnicznym i historycznym, odnosząc się do dostępu do dóbr kultury, będących dla niego źródłem tożsamości²¹. Trybunał Konstytucyjny uznał natomiast, iż z art. 5 oraz 6 Konstytucji, a pośrednio również z art. 35 Konstytucji, wynika, że „ustrojodawca traktuje naród polski (pisany małymi literami) jako wspólnotę nie tyle etniczną (w ścisłym znaczeniu «wspólnoty krwi», co byłoby bezprzedmiotowe wobec migracji i mieszania się różnych narodowości zarówno w wielonarodowej I i II Rzeczypospolitej, jak i w wyniku wojen i przemarszów obcych armii), ile kulturową. Tę zaś definiuje się jako trwającą przez pokolenia wspólnotę związaną wielorakimi więziami – między innymi krwi, języka, kultury, religii, w której w różnych okolicznościach i czasach poszczególne z tych więzi uznawane są za pierwszoplanowe”²². Z tego punktu widzenia, na gruncie przepisu art. 6 Konstytucji, „naród polski” (pisany małymi literami) jest wspólnotą kulturową.

W ocenie autora termin „naród polski” użyty w OchrZPWU należy definiować w kontekście pojęcia „Naród Polski” użytego w preambule, art. 4, art. 104 ust. 1–2, art. 127 ust. 1, art. 130 Konstytucji. Mając to na względzie, ZPW jest symbolem walki z niemieckim agresorem i oku-

¹⁹ M. Florczak-Wątor, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), Konstytucja RP, t. 1, 2016, s. 272–273.

²⁰ Wyr. TK z 31.5.2004 r., K 15/04, Legalis.

²¹ M. Florczak-Wątor, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), Konstytucja RP, t. 1, 2016, s. 299.

²² Wyr. TK z 21.9.2015 r., K 28/13, Legalis.

pantem podczas II wojny światowej, przynależnym wszystkim obecnym obywatelom polskim, a nie tylko tym narodowości polskiej. Z powyższego, w nieco innym ujęciu, można również wysnuć wniosek, iż ZPW jest symbolem walki całego narodu polskiego, wszystkich jego obywateli z okresu II wojny światowej, walczących w tamtym czasie z niemieckimi agresorem i okupantem, a nie tylko tej części obywateli wchodzącej w skład narodu polskiego w etnicznym znaczeniu.

Znak Polski Walczącej jest symbolem walki z „niemieckimi agresorem i okupantem” podczas II wojny światowej, którego to agresora należy utożsamiać nie tylko z niemieckimi nazistowskim państwem – III Rzeszą Niemiecką, w tym jego siłami zbrojnymi, któremu przewodził A. Hitler. W ocenie autora termin obejmuje też wszystkie instytucje państwowe III Rzeszy Niemieckiej, a także podmioty niewchodzące w skład aparatu państwowego oraz osoby fizyczne – obywatele tego państwa, którzy wspierali lub korzystali z agresji na Polskę i jej późniejszej okupacji. Przykładem takich działań może być niemiecka akcja osiedleńcza na Zamojszczyźnie i wywołane nią powstanie zamojskie, którego celem było zwalczanie tej akcji²³.

Trzeba też zaznaczyć, iż ZPW jest symbolem walki, która miała miejsce w konkretnym czasie, tj. w okresie II wojny światowej trwającej w Europie od 1.9.1939 r. do 8.5.1945 r.

IV. Znak Polski Walczącej jako dobro ogólnonarodowe

Zgodnie z jedną z definicji słownikowych przez „dobro” rozumie się m.in. „interes, pomyślność, szczęście, pożytek, korzyść”²⁴, natomiast termin „ogólnonarodowy” oznacza „dotyczący całego narodu, obejmujący całość narodu”²⁵. Pomimo iż pojęciem „dobro ogólnonarodowe” ustawodawca posługuje się w kilku ustawach, to brak jest normatywnej definicji tego pojęcia. Termin ten oprócz OchrZPWU występuje również w:

²³ J. Gmitruk, *Bataliony Chłopskie*, s. 39–55.

²⁴ E. Sobol (red.), *Mały słownik*, s. 136.

²⁵ B. Dunaj (red.), *Język polski*, s. 1099.

- 1) art. 2 PrŁow, zgodnie z którym: „Zwierzęta łowne w stanie wolnym, jako dobro ogólnonarodowe, stanowią własność Skarbu Państwa”;
- 2) art. 21 OchrZwU, zgodnie z którym: „Zwierzęta wolno żyjące stanowią dobro ogólnonarodowe i powinny mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu, z wyjątkiem tych, o których mowa w art. 33a ust. 1”;
- 3) art. 1 ust. 1 FChopinU, zgodnie z którym: „Utwory Fryderyka Chopina i przedmioty z nim związane stanowią dobro ogólnonarodowe podlegające szczególnej ochronie. Nazwisko Fryderyka Chopina i jego wizerunek są chronione odpowiednio na zasadach dotyczących dóbr osobistych”.

Z powyższego wynika, że za dobro ogólnonarodowe ustawodawca uznaje zwierzęta łowne w stanie wolnym, zwierzęta wolno żyjące oraz utwory *F. Chopina* i pamiątki z nim związane.

Dodatkowo termin „dobra kultury o ogólnonarodowym znaczeniu” występuje w art. 25 ust. 1 Konkordat. Przepis ten stanowi, iż: „W każdej diecezji komisja powołana przez biskupa diecezjalnego będzie współpracować z właściwymi władzami państwowymi w celu ochrony znajdujących się w obiektach sakralnych i kościelnych dóbr kultury o ogólnonarodowym znaczeniu oraz dokumentów archiwalnych o wartości historycznej i artystycznej”. Za dobra kultury o ogólnonarodowym znaczeniu w rozumieniu ww. przepisu mogą zostać uznane dobra znajdujące się w obiektach sakralnych i kościelnych.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż w przepisach kilku ustaw:

- 1) art. 323 ust. 2 PrOchrŚrod;
 - 2) art. 100 pkt 5 lit. c oraz art. 100a ust. 2 i 4 PrAtom;
 - 3) art. 57 ust. 2 GMOU
- „środowisko”, przez które rozumie się „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami”²⁶, jest traktowane jako „dobro wspólne”. Nie ulega wątpliwości, iż jednym z elementów śro-

²⁶ Art. 3 pkt 39 PrOchrŚrod.

dowiska są również zwierzęta²⁷. W tym stanie rzeczy ww. zwierzęta łowne w stanie wolnym i zwierzęta wolno żyjące stanowiące dobro ogólnonarodowe na podstawie jednych przepisów (odpowiednio art. 2 PrŁow oraz art. 21 OchrZwU) jednocześnie stanowią dobro wspólne na gruncie przepisów innych ustaw (art. 323 ust. 2 PrOchrŚrod, art. 100 pkt 5 lit. c oraz art. 100a ust. 2 i 4 PrAtom, art. 57 ust. 2 GMOU) jako część składowa środowiska²⁸.

Termin „dobro ogólnonarodowe” nie występuje w obowiązującej obecnie Konstytucji. Pojęciem „ogólnonarodowe” posługiwał się natomiast ustawodawca w poprzednim ustroju.

W art. 12 Konstytucji PRL ówczesny ustawodawca określił, iż: „1. Mienie ogólnonarodowe, a w szczególności: złoża mineralne, podstawowe źródła energii, grunty państwowe, wody, lasy państwowe, kopalnie, państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe, rolne i handlowe, państwowe urządzenia komunalne, banki, państwowe zasoby mieszkaniowe, drogi, państwowe środki komunikacji, transportu i łączności, radio, telewizja i film, państwowe instytucje socjalne, oświatowe, naukowe i kulturalne – podlega szczególnej trosce i opiece państwa oraz wszystkich obywateli. 2. Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska naturalnego, stanowiącego dobro ogólnonarodowe”. Dodatkowo zgodnie z przepisem art. 13 tej Konstytucji: „Przedsiębiorstwa państwowe, gospodarując racjonalnie powierzoną im częścią mienia ogólnonarodowego, realizują w sposób planowy zadania gospodarcze i społeczne. Załogi przedsiębiorstw uczestniczą w zarządzaniu przedsiębiorstwami”. Mając to na uwadze, w opinii autora należy stwierdzić, iż użyty w ww. Konstytucji termin „mienie ogólnonarodowe” w znacznej mierze pokrywał się z terminem „mienie państwowe”. Inaczej ma się to jednak w przypadku użytego w art. 12 ust. 2 Konstytucji PRL terminu „dobro ogólnonarodowe”. Nie można uznać, iż użyte pojęcie „dobra” było synonimem terminu „mienie”, bliskie jednak było pojęciu „wartości” w znaczeniu przyjmowanym w ak-

²⁷ M. Pchalek, w: M. Górski, M. Pchalek, W. Radecki, J. Jerzmański, M. Bar, S. Urban, J. Jendrośka, Prawo ochrony środowiska, 2019, s. 85–87.

²⁸ W. Radecki, D. Danecka, Prawo łowieckie, s. 68.

sjologii²⁹. Można zatem uznać, iż termin „dobro ogólnonarodowe”, użyty w Konstytucji PRL, jest nieodległy od pojęcia „dobro wspólne”, występującego w obecnie obowiązującej Konstytucji, która z kolei nie posługuje się pojęciem „dobro ogólnonarodowe”.

Konstytucja pierwszy raz wspomina o dobru wspólnym już w preambule, gdzie mówi się o „Narodzie Polskim” – obywatelach Rzeczypospolitej równych w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski. Następnie w art. 1 Konstytucji ponownie stwierdza się, iż RP jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli. W rozumieniu Konstytucji termin „dobro wspólne” to „określana na płaszczyźnie wspólnoty politycznej – suma warunków życia społecznego umożliwiających i ułatwiających – pozwalających osiągnąć pełniej i łatwiej – integralny rozwój wszystkich członków wspólnoty politycznej i tworzonych przez nich społeczności”³⁰. W swych orzeczeniach TK wielokrotnie natomiast podnosił, iż dobro wspólne można utożsamiać z interesem wspólnym o charakterze publicznym, czy też wprost z interesem publicznym³¹. Trybunał Konstytucyjny przeciwstawia też dobro wspólne dobru indywidualnemu³². Przy czym trzeba stwierdzić, iż dobro wspólne nie opiera się wyłącznie na wartościach materialnych, ale też na tym, co duchowe i wewnętrzne. W konsekwencji desygnatem dobra wspólnego jest RP rozumiana jako „państwo polskie, które nie istnieje w oderwaniu od swej kultury, tradycji, historii, ale uzależnione jest od tego, czy od wieków kolejne pokolenia utożsamiają się z określonym, względnie stabilnym dziedzictwem kulturalnym decydującym o ciągłości państwa”³³. Takim niematerialnym, czy też duchowym, elementem historii, ale też wyrazem w pewnym stopniu także kultury i tradycji, z którym utożsamiają się kolejne pokolenia narodu, jest ZPW.

Jak to już było wyżej wspomniane, wszyscy obywatele polscy stanowią w rozumieniu przepisów Konstytucji naród polski. W konsekwencji

²⁹ W. Radecki, D. Danecka, *Prawo łowieckie*, s. 66–67.

³⁰ M. Piechowiak, w: M. Saffjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. 1, 2016, s. 179–180.

³¹ Post. TK z 20.11.2001 r., K 28/00, *Legalis*; wyr. TK z 25.11.2003 r., K 37/02, *Legalis*.

³² Wyr. TK z 30.1.2001 r., K 17/00, *Legalis*; wyr. TK z 16.6.2010 r., K 24/08, *Legalis*.

³³ A. Frankiewicz-Bodynek, O należyтым pojmovaniu dziedzictwa narodowego, w: R. Balicki, M. Jabłoński (red.), *Dookoła Wojtek*, s. 208.

uprawnione jest twierdzenie, iż RP jest dobrem wspólnym całego narodu polskiego, a zatem jest „dobrem wspólnym ogólnonarodowym”.

Biorąc całość pod uwagę, w ocenie autora pojęcie „dobro ogólnonarodowe” można utożsamiać z konstytucyjnym pojęciem „dobro wspólne”³⁴.

V. Ochrona należąca historycznej spuściznie Rzeczypospolitej Polskiej

W tym miejscu powinno się zauważyć, iż ustawodawca nader rzadko posługuje się w ustawach terminem „spuścizna”. Oprócz OchrZPWU pojęcie to występuje tylko w ustawie z 18.4.1985 r. o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa³⁵. Pojęcie to znajduje się w preambule do tej ustawy, zgodnie z którą „W trosce o zachowanie i przywrócenie do dawnej świetności architektonicznych zespołów zabytkowych Krakowa, stanowiących spuściznę narodową w dziedzinie dóbr kultury, oraz wychodząc naprzeciw społecznym inicjatywom gromadzenia na ten cel środków, stanowi się, co następuje”. Ustawodawca nie posługuje się jednak tym pojęciem w samej treści ustawy. Brak też legalnej definicji pojęć „spuścizna” czy „spuścizna narodowa”. Z preambuły można jednak wysnuć kilka wniosków. Określenie „spuścizna narodowa” zostało użyte w odniesieniu do architektonicznych zespołów zabytków Krakowa. Dodatkowo pojęcie to zostało powiązane z dobrami kultury. Należy jednak zastrzec, iż ustawa była wydana jeszcze w poprzednim ustroju.

Ustawodawca terminem „spuścizna” posługuje się jednak często w umowach międzynarodowych dot. współpracy w dziedzinie turystyki i kultury. W tych umowach mówi się o „spuściznie kulturalnej”³⁶. Brak jednak definicji tego pojęcia.

³⁴ W doktrynie można spotkać podobne stanowisko, zgodnie z którym „dobro wspólne” utożsamia się z „interese ogólnonarodowym”, zob. *D. Dudek*, Państwo, s. 30.

³⁵ Dz.U. Nr 21, poz. 90 ze zm.

³⁶ Jako przykład użycia terminu „spuścizna kulturalna” można podać preambułę do umowy z 22.9.2004 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Estońskiej o współpracy w dziedzinie turystyki (M.P. z 2005 r. Nr 31, poz. 445); preambułę

Zgodnie z definicją słownikową „spuścizna” to „majątek przejęty po przodkach, rzecz pozostała po kimś, dziedzictwo”³⁷. Przez „dziedzictwo” natomiast rozumie się „majątek przejęty jako spadek, scheda, spuścizna, sukcesja”, ale też w innym ujęciu „dobra kultury, nauki i sztuki pozostawione przez poprzednie pokolenia; spuścizna”³⁸.

Mając to na względzie, należy rozważyć, czy ZPW jako spuścizna (z którą można utożsamiać określenie „dziedzictwo”) historyczna RP może zostać objęta ochroną na mocy przepisów OchrZabU. Zgodnie z art. 3 pkt 1 OchrZabU przez „zabytek” rozumie się „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”. Zabytek musi zatem mieć postać materialną. W konsekwencji ZPW będący symbolem narodowym niemającym postaci materialnej nie może zostać uznany za zabytek, a w konsekwencji podlegać ochronie na mocy przepisów przedmiotowej ustawy³⁹.

Z ustawy o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa można wnioskować, iż spuścizna historyczna – dobro ogólnonarodowe może stanowić również dobro kultury. Ustawą, która posługuje się tym terminem w obecnym stanie prawnym, jest RestNarodDóbrKultU. Użyte w art. 2 pkt 1 tej ustawy określenie „dobro kultury” oznacza „zabytek w rozumieniu art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (...), rzecz ruchomą niebędącą zabytkiem, a także ich części składowe lub zespoły, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na ich wartość artystyczną, historyczną lub naukową, lub ze względu na ich znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego”. Podobnie zatem jak w przypadku zabytku dobro kultury również musi mieć postać materialną. Znak Polski Walczącej nie stanowi zatem dobra kultury w rozumieniu tych przepisów, w konsekwencji, na-

do umowy z 22.1.2003 r. między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Portugalską o współpracy w dziedzinie turystyki (M.P. z 2004 r., Nr 32, poz. 568).

³⁷ E. Sobol (red.), Mały słownik, s. 950.

³⁸ Tamże, s. 171.

³⁹ B. Gadecki, Ochrona, s. 59.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl